

De verdwenen tapijten van de Staten van Holland

DOOR HERMAN ROSENBERG

Het moet een flinke tegenvaller zijn geweest voor de Staten van Holland en West-Friesland toen zij in 1655 voor het eerst vergaderden in hun nieuwe zaal op het Binnenhof. De afgevaardigden konden praten wat ze wilden, maar waren volkomen onverstaanbaar. De zaal galmde als een kerk. Er moest iets verzonnen worden, maar wat?

De oude zaal van de Staten van Holland, sinds jaar en dag in gebruik als vergaderzaal van de Eerste Kamer, staat weer volop in de belangstelling. Vorige maand begon in opdracht van de rijksgebouwendienst (RGD) een ingrijpende restauratie die ruim een jaar gaat duren. De senatoren vergaderen zo lang in de Ridderzaal.

Bouwhistoricus ir. E.J. Nusselder van de RGD ging niet over één nacht ijs. „Het is de oudste parlementaire vergaderzaal ter wereld die nog min of meer zijn oorspronkelijke functie heeft. Daarom gaan we zeer zorgvuldig te werk”. Nusselder verzocht de bekende bouwkundige W. Haakma Wagenaar een onderzoek te doen naar het interieur van de zaal. Diens rapport leverde veel nieuwe gegevens op.

De geschiedenis van de zaal begint in 1651, wanneer de Staten van Holland en West-Friesland besluiten op het Binnenhof een nieuwe vergaderruimte te laten bouwen. Het moest een monumentale zaal worden, passend bij de status van de vertegenwoordigers van het rijkste en machtigste gewest van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

Architect Pieter Post ontwierp een ruimte van 37,5 bij 17 meter met een hoogte van 11,5 meter, die kwam te liggen aan de Hofvijver, vlakbij de toren van Maurits. Vermoedelijk heeft raadpensionaris Johan de Witt zelf invloed uitgeoefend op de ontwerpen.

Toen de afgevaardigden de zaal

in 1655 in gebruik namen, was deze nog volledig kaal. De wanden en de betimmerde houten zoldering verergerden ongetwijfeld de hinderlijke galm. Na jaren van delibereren werd besloten dempende tapijten op te hangen. In 1658 kreeg de Delftse tapijtwever Maximiliaan van der Gucht de monsteropdracht; hij moest maar liefst zeshonderd vierkante meter tapijtbehang leveren. De weverij van Van der Gucht werkte vier jaar aan het immense karwei. Maar het resultaat was dan ook schitterend. Zoals op een oude gravure (foto) is te zien toonden de tapijten een fantasielandschap met klassieke ruïnes. Voor de boogjes direct onder de kap werden kleinere stukken geweven die mensen afbeelden, die de vergadering als het ware volgen.

Daarna was het de beurt aan de Haagse schilders Andries de Haan en Nicolaas Wielingh om het gebogen plafond te beschilderen. Zij pasten zich qua kleurstelling aan aan de tapijten. Tussen allerlei goudkleurige guirlandes en bloemmotieven schilderden zij medaillons met daarin figuren die verschillende volkeren representeren. Precies midden boven de vergadertafel blikken zes kinderen naar beneden; één van hen steekt baldadig zijn been door het (schijn)gat. Eeuwenlang is verkondigd dat hier brutale Engelsen zouden zijn afgebeeld, die de Hollanders ter zee zo dwarszaten. Onderzoeker Haakma Wagenaar wijst deze visie af. Het zou immers wel heel merkwaardig zijn om één van je grote vijanden af te beelden in je eigen vergaderzaal. De kinderen stellen het eigen volk voor en Haakma steunt deze hypothese met een citaat uit een gedicht dat Jacob van der Does in 1668 maakte over de zaal: 'Gelukkig landt, noch eens gelukkig, daer de Heeren/Haer ondersaten als

haer kinderen regeren'.

De zaal werd voltooid door de bekende schilders Jan Lievens en Adriaan Hanneman, die beiden een groot schoorsteenstuk leverden. Lievens schilderde de Oorlog, in de persoon van de Romeinse god Mars; Hanneman penseelde de Vrede, afgebeeld als een voluptueuze maagd met duif en olijftak. In 1669 was de zaal eindelijk klaar. Ondanks het verschil in behandeling van de wanden (tapijt) en de kap (schilderingen) was er toch sprake van een harmonieus geheel. En, wat voor de Staten belangrijker was, het gegalm was een stuk minder. Jacob van der Does roemt in zijn gedicht de 'Tapisseryen', die zijn 'soo naer het leven afgemaelt/Dat meenigh twijffelt of 't Pinceel is, of de Naeld'.

Na de Bataafse omwenteling van 1795 werden de Staten van de gewesten en de Staten-Generaal vervangen door een Nationale Vergadering, naar Frans voorbeeld. Deze ging vergaderen aan de overkant van het Binnenhof, in de voormalige balzaal van stadhouder Willem V, de latere Tweede Kamer. De fraaie zaal van de Staten van Holland werd daarna onder meer gebruikt voor het keuren van soldaten. Maar wat erger was, de kostbare tapijten werden weggehaald. De 'dief' was koning Lodewijk Napoleon, die Amsterdam als residentie koos en uit het hele land fraaie spullen bij elkaar graaide. Vermoedelijk zijn de tapijten later naar Frankrijk overgebracht. Waar ze nu zijn is onbekend. Om verandering te brengen in deze onbevredigende situatie heeft dr. F. Duparc, directeur van het Mauritshuis en adviseur van de RGD, zijn contacten bij het Louvre gemobiliseerd. De kelders van het immens grote museum en tal van andere musea en kasteeltjes zullen worden doorzocht. Door het verdwijnen van de

tapijten bleef een ontzielde zaal achter. Later oplapwerk, zoals nieuwe wandbespanning en een reeks portretten van raadpensionarissen, heeft die indruk niet kunnen wegnemen. Tegelijk werd de zaal nog verder aangetast. De nieuwe bestemming die hij in 1849 kreeg – vergaderzaal van de Eerste Kamer – vereiste dat er balkons voor pers en publiek zouden komen. Na lang puzzelen koos men voor het aanbrengen van tribunes voor de beide haardpartijen langs. De balkons steunen op een gecamoufleerde 'geklonken volwandige plaatligger', volgens Haakma Wagenaar een vernuftig staaltje van negentiende-eeuwse ingenieurskunst. De RGD heeft besloten de balkons te handhaven omdat elke andere oplossing de zaal nog meer zou aantasten. De betimmering wordt ervan afgehaald zodat de stalen ligger zichtbaar wordt en er komen vides ter hoogte van de schilderstukken van Lievens en Hanneman. De portretten van de raadpensionarissen en het grote schilderij van koning Willem II blijven. Verder worden de wanden bedekt met een eigentijds weefsel, dat past bij de plafondschilderingen. Deze worden ontdaan van vuil en oude vernislagen. Wat er gaat gebeuren als in Frankrijk toch nog een stukje van het oude tapijt zou opduiken is nog niet bekend.

Bron: W. Haakma Wagenaar, 'De zaal van de Eerste Kamer aan het Binnenhof in Den Haag' (onderzoeksrapport, 1992).

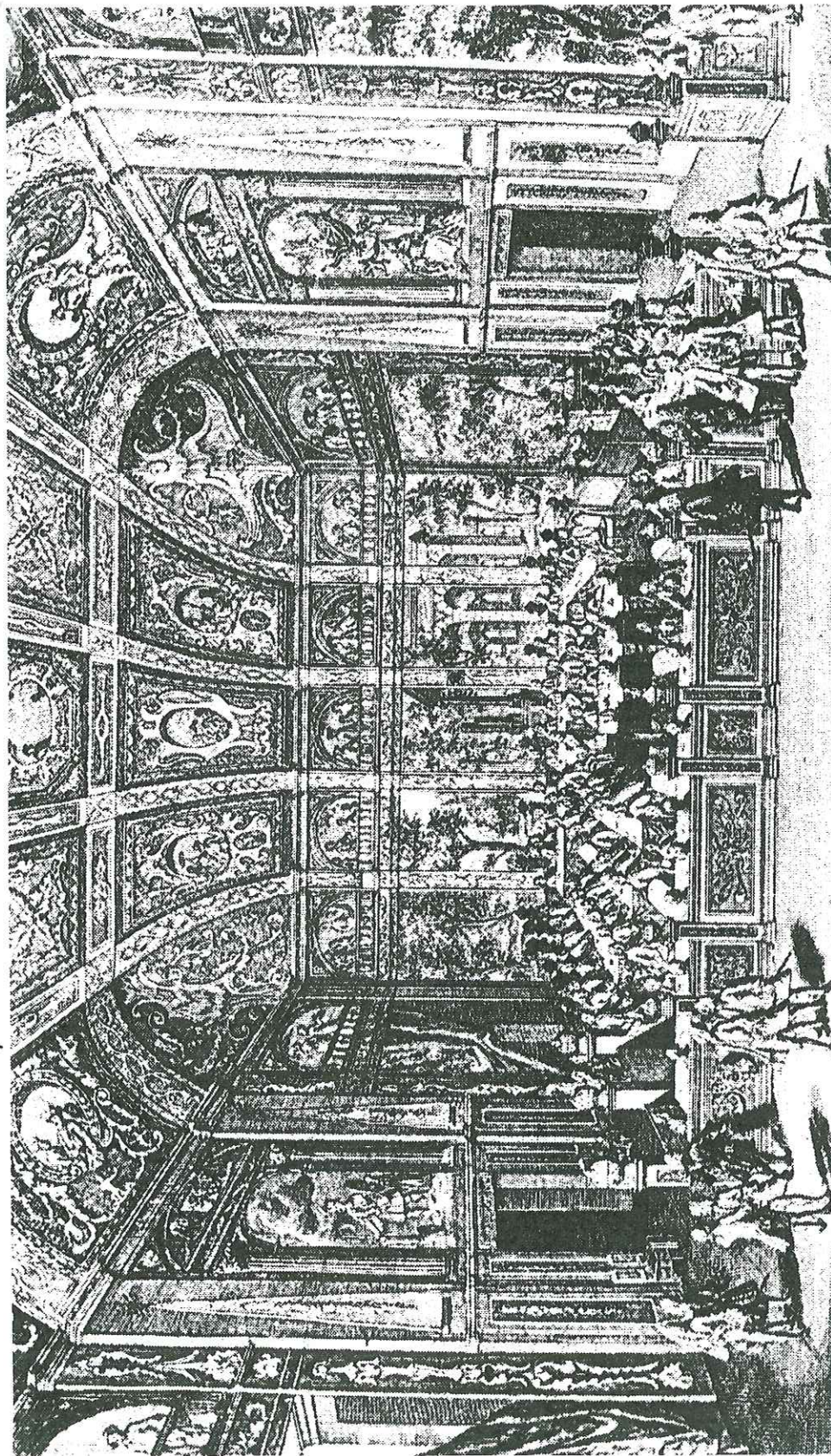

FOTO GEMEENTEARCHIEF

De Staten van Holland in hun vergaderzaal op het Binnenhof, gravure van I.C. Philips, ca. 1750.